

Διδαγμένο κείμενο

Ἀριστοτέλους Πολιτικά (Α1,1/Γ1,2/Γ1,3-4/6/12)

Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ὀρθῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὕσαν καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἕνεκεν συνεστηκυῖαν (τοῦ γὰρ εἶναι δοκοῦντος ἀγαθοῦ χάριν πάντα πράττουσι πάντες), δῆλον ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται, μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ καλουμένη πόλις καὶ ἡ κοινωνία ἢ πολιτική.

Ἐπεὶ δ' ἡ πόλις τῶν συγκειμένων, καθάπερ ἄλλο τι τῶν ὄλων μὲν συνεστώτων δ' ἐκ πολλῶν μορίων, δῆλον ὅτι πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος· ἡ γὰρ πόλις πολιτῶν τι πλῆθος ἐστίν. Ὡστε τίνα χρὴ καλεῖν πολίτην καὶ τίς ὁ πολίτης ἐστὶ σκεπτέον. Καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται πολλάκις· οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν ὁμολογοῦσι πάντες εἶναι πολίτην· ἔστι γὰρ τις ὃς ἐν δημοκρατία πολίτης ὢν ἐν ὀλιγαρχία πολλάκις οὐκ ἔστι πολίτης.

Ὁ πολίτης οὐ τῷ οἰκεῖν που πολίτης ἐστίν (καὶ γὰρ μέτοικοι καὶ δοῦλοι κοινωνοῦσι τῆς οἰκίσεως), οὐδ' οἱ τῶν δικαίων μετέχοντες οὕτως ὥστε καὶ δίκην ὑπέχειν καὶ δικάζεσθαι (τοῦτο γὰρ ὑπάρχει καὶ τοῖς ἀπὸ συμβόλων κοινωνοῦσιν)· ... πολίτης δ' ἀπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς. ... Τίς μὲν οὖν ἐστὶν ὁ πολίτης, ἐκ τούτων φανερόν· ὃ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς καὶ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως, πόλιν δὲ τὸ τῶν τοιούτων πλῆθος ἱκανὸν πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς, ὡς ἀπλῶς εἶπειν.

A1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος:

«Ἐπειδὴ πᾶσαν πόλιν ..... οὐκ ἔστι πολίτης.» **Μονάδες 10**

B1. Ποια είναι η δομή του συλλογισμού, με τον οποίο ο Αριστοτέλης ορίζει την πόλη ως την τελειότερη μορφή κοινωνίας; **Μονάδες 10**

B2. Γιατί ο Αριστοτέλης επιδιώκει να προσδιορίσει την έννοια του πολίτη και πώς ορίζει τη σχέση του πολίτη με την πόλη; **Μονάδες 10**

B3. Με βάση το κείμενο που σας δίνεται και το παρακάτω μεταφρασμένο απόσπασμα, να εξηγήσετε γιατί, κατά τον Αριστοτέλη, η πόλη είναι «κοινωνική οντότητα τέλεια» και γιατί υπάρχει «εκ φύσεως».

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο άνθρωπος είναι ζῷον πολιτικόν

Η κοινωνική οντότητα που προήλθε από τη συνένωση περισσότερων χωριών είναι η πόλη, μια κοινωνική οντότητα τέλεια, που μπορούμε να

πούμε ότι πέτυχε τελικά την ύψιστη αυτάρκεια· συγκροτήθηκε για να διασφαλίζει τη ζωή, στην πραγματικότητα όμως υπάρχει για να εξασφαλίζει την καλή ζωή. Η πόλη, επομένως, είναι κάτι που ήρθε στην ύπαρξη εκ φύσεως, όπως ακριβώς και οι πρώτες κοινωνικές οντότητες, αφού αυτή είναι το τέλος εκείνων κι αφού αυτό που λέμε *φύση* ενός πράγματος δεν είναι παρά η μορφή που αυτό έχει κατά τη στιγμή της *τελείωσης*, της ολοκλήρωσής του: αυτό δεν λέμε, πράγματι, πως είναι τελικά η *φύση* του κάθε πράγματος, π.χ. του ανθρώπου, του αλόγου ή του σπιτιού, η μορφή δηλαδή που το κάθε πράγμα έχει όταν ολοκληρωθεί η εξελικτική του πορεία;

Αριστοτέλους *Πολιτικά* (Α2, 5)

Μονάδες 10

B4. Ποια είναι η σημασία της λέξης «πόλη» στα Πολιτικά του Αριστοτέλη και ποιοι είναι οι στόχοι της;

Μονάδες 10

B5. Να βρείτε στο παραπάνω πρωτότυπο διδαγμένο κείμενο μία ετυμολογικά συγγενή λέξη, απλή ή σύνθετη, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις της νέας ελληνικής:

ενόραση, σύσταση, κατάσχεση, σύγκλητος, κειμήλιο, σκόπιμος, άρχοντας, άφαντος, ρητό, άφιξη.

Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο **Θουκυδίδου *Ιστοριών* Ζ 28**

Μηνύεται οὖν ἀπὸ μετοίκων τέ τινων καὶ ἀκολουθῶν περὶ μὲν τῶν Ἑρμῶν οὐδέν, ἄλλων δὲ ἀγαλμάτων περικοπαί τινες πρότερον ὑπὸ νεωτέρων μετὰ παιδιᾶς καὶ οἴνου γεγεννημένοι, καὶ τὰ μυστήρια ἅμα ὡς ποιεῖται ἐν οἰκίαις ἐφ' ὕβρει· ὧν καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπητιῶντο. καὶ αὐτὰ ὑπολαμβάνοντες οἱ μάλιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ ἀχθόμενοι ἐμποδῶν ὄντι σφίσι μὴ αὐτοῖς τοῦ δήμου βεβαίως προεστάναι, καὶ νομίσαντες, εἰ αὐτὸν ἐξελάσειαν, πρῶτοι ἂν εἶναι, ἐμεγάλυνον καὶ ἐβῶν ὡς ἐπὶ δήμου καταλύσει τὰ τε μυστικά καὶ ἡ τῶν Ἑρμῶν περικοπὴ γένοιτο καὶ οὐδὲν εἶη αὐτῶν ὅτι οὐ μετ' ἐκείνου ἐπράχθη, ἐπιλέγοντες τεκμήρια τὴν ἄλλην αὐτοῦ ἐς τὰ ἐπιτηδεύματα οὐ δημοτικὴν παρανομίαν.

μεγαλύνω: μεγαλοποιῶ
δημοτική: δημοκρατική

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παραπάνω κειμένου.

Μονάδες 20

Γ2. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον τύπο που ζητείται για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις:

τινων	:	την αιτιατική ενικού στο θηλυκό γένος
ὑβρει	:	την αιτιατική ενικού
ὄντι	:	τη δοτική πληθυντικού στον ίδιο τύπο

μάλιστα	:	τον θετικό βαθμό του ίδιου τύπου
ἐπητιῶντο	:	το β' ενικό πρόσωπο της προστακτικής του ενεστώτα στην ίδια φωνή
ὑπολαμβάνοντες	:	τη δοτική πληθυντικού της μετοχής του αορίστου της παθητικής φωνής στο ίδιο γένος
ἐξελάσειαν	:	το γ' πληθυντικό πρόσωπο της ευκτικής του μέλλοντα στην ίδια φωνή
ἐβόων	:	το απαρέμφατο του ενεστώτα στην ίδια φωνή
εἶη	:	το γ' ενικό πρόσωπο της οριστικής του μέλλοντα
ἐπράχθη	:	το γ' ενικό πρόσωπο της προστακτικής του παρακειμένου στην ίδια φωνή.

Μονάδες 10

Γ3α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω τύπων και φράσεων:

περὶ τῶν Ἑρμῶν, ὑπὸ νεωτέρων, τὰ μυστήρια, τὸν Ἄλκιβιάδην, δήμου (το δεύτερο στο κείμενο), **αὐτοῦ** (μονάδες 6).

Γ3β. Να γράψετε τον υποθετικό λόγο του κειμένου (μονάδες 2) και να τον χαρακτηρίσετε ως προς το είδος του (μονάδες 2).

Μονάδες 10

**ΑΡΧΑΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ**

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1

Επειδή βλέπουμε ότι κάθε πόλη είναι ένα είδος κοινότητας και ότι κάθε κοινότητα έχει συσταθεί για την επίτευξη κάποιου αγαθού (πράγματι, οι πάντες κάνουν τα πάντα για χάρη αυτού που φαίνεται ότι είναι καλό), είναι φανερό ότι όλες τους επιδιώκουν κάποιο αγαθό, κυρίως όμως αυτή που είναι ανώτερη απ' όλες τις άλλες και κλείνει μέσα της όλες τις άλλες επιδιώκει το ανώτερο απ' όλα τα αγαθά. Αυτή είναι η λεγόμενη πόλη ή πολιτική κοινωνία.

Και επειδή η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα εκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ένα όλον, αποτελούμενο όμως από πολλά μέρη, είναι φανερό ότι πρώτα πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τι είναι ο πολίτης γιατί η πόλη είναι ένα σύνολο πολιτών. Επομένως, πρέπει να εξετάσουμε ποιον πρέπει να ονομάζουμε πολίτη και ποιος είναι ο πολίτης. Άλλωστε για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης διατυπώνονται πολλές φορές διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες. Δεν υπάρχει δηλαδή μια γενική συμφωνία για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης· γιατί κάποιος, που είναι πολίτης σε ένα δημοκρατικό πολίτευμα, πολλές φορές σε ένα ολιγαρχικό καθεστώς δεν είναι πολίτης.

B1

Προκειμένου να ορίσει την έννοια πόλη ο Αριστοτέλης θα ακολουθήσει τον τρόπο που συνήθιζε να χρησιμοποιεί όταν διατύπωνε τους συλλογισμούς του. Ο Αριστοτέλης δηλαδή, άρχιζε την έκθεσή του με μία γενική πρόταση και προχωρούσε έπειτα στην εξέταση των επιμέρους περιπτώσεων. Κατά βάθος πίστευε ότι είναι κατά φύσιν να αναφερόμαστε πρώτα στα κοινά, στα γενικά θέματα και ύστερα να περνούμε στα ειδικά, στα επιμέρους ζητήματα (τὰ περὶ ἕκαστον ἴδια). Αυτή είναι η γνωστή παραγωγική συλλογιστική μέθοδος: από το όλον προς τα μέρη (σημείωση σχολικού βιβλίου).

Μάλιστα με το ρήμα «ὀρῶμεν» που χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης αποδεικνύεται ότι **συνηθίζει να αντλεί παραδείγματα από την καθημερινή εμπειρία, από τις εικόνες και τις παραστάσεις της καθημερινής ζωής. Πρόκειται λοιπόν, για φιλόσοφο «εμπειρικό» και όχι «θεωρητικό».**

Στη συγκεκριμένη ενότητα ο Αριστοτέλης δίνει τον ορισμό της έννοιας «πόλη» αρχίζοντας από την υπερκείμενη έννοια του γένους, δηλαδή την έννοια

«κοινωνία» («κοινωνίαν τινά οὕσαν»), και προχωρώντας στην ειδοποιό διαφορά της από τις άλλες κοινωνίες, που είναι ο «στόχος» της, το ανώτερο από όλα τα αγαθά.

Ο συλλογισμός του Αριστοτέλη μπορεί να διατυπωθεί ως εξής:

- κάθε πόλη είναι ένα είδος κοινωνίας,
- κάθε κοινωνία έχει συγκροτηθεί για να επιτευχθεί κάποιο αγαθό,
- άρα όλες οι κοινωνίες αποβλέπουν σε κάποιο αγαθό (και)
- αυτή που είναι ανώτερη από όλες τις κοινωνίες αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά.

Το τελευταίο συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο Αριστοτέλης **προϋποθέτει, βεβαίως, τις εξής κρίσεις:**

- ◆ κάθε κοινωνία επιδιώκει ένα αγαθό ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της,
- ◆ οι υποδεέστερες, ατελέστερες κοινωνίες επιδιώκουν υποδεέστερα αγαθά και οι ανώτερες *ανώτερα αγαθά*, άρα «*ἢ πασῶν κυριωτάτη*» θα επιδιώκει «*τὸ κυριώτατον πάντων*».

Επιγραμματικά, ο συλλογισμός με τον οποίο ο Αριστοτέλης ορίζει την πόλη ως την τελειότερη μορφή κοινωνίας μπορεί να διατυπωθεί ως εξής :

Παραγωγικός Συλλογισμός

- Π₁ : Κάθε μορφή κοινωνικής συνύπαρξης έχει συσταθεί για την επίτευξη κάποιου αγαθού.
(Πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν)
- Π₂ : Η πόλις είναι η ανώτερη μορφή κοινωνικής συνύπαρξης γιατί κλείνει μέσα της όλες τις προηγούμενες μορφές κοινωνίας.
(Ἡ πασῶν κυριωτάτη και πᾶσας περιέχουσα τὰς ἄλλας)
- Σ: Η πόλις στοχεύει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά.
(τοῦ κυριωτάτου πάντων)

Η εξήγηση του Αριστοτέλη για τη σύσταση της πόλης είναι τελεολογική, δηλαδή γι' αυτόν "**το νόημα και ο χαρακτήρας κάθε πράγματος στον κόσμο πρέπει να αναζητηθεί στο σκοπό της ύπαρξης του**" (= «κάθε κοινότητα έχει συγκροτηθεί για χάρη κάποιου αγαθού πράγματος - διότι οι πράξεις όλων των ανθρώπων στοχεύουν στην επίτευξη εκείνου που φαίνεται ότι είναι αγαθό).αυτό φαίνεται και στον παραπάνω συλλογισμό μέσω του οποίου ο φιλόσοφος προσπαθεί να αποδείξει ότι η πόλη είναι η τελειότερη μορφή κοινωνίας και επομένως επιδιώκει το ανώτερο από όλα τα αγαθά.

Είναι φανερό ότι και στο συλλογισμό αυτό είναι **διάχυτη η αντίληψη του πως «η φύση τίποτε δεν κάνει μάταια» (ἢ φύσις οὐδέν ποιεῖ μάτην), πως σε κάθε πράγμα υπάρχει κι ένας σκοπός.**

Ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι οι υπόλοιπες κοινωνίες που αποτελούν τα μέρη της πολιτικής κοινωνίας έχουν επίσης σκοπούς, ωστόσο **η ανώτερη από όλες τις κοινότητες, η πόλη έχει τον ανώτερο σκοπό, «το κυριώτατον πάντων» που είναι η «ευδαιμονία».** Την ευδαιμονία αυτή, που είναι το υπέρτατο αγαθό, την επιδιώκουν οι άνθρωποι τόσο ως άτομα όσο και ως πολίτες («πάντες»). **Επομένως, η επιδίωξη του αγαθού ως σκοπού όλων των ανθρώπων συνδέεται άμεσα με την επιδίωξη του αγαθού ως σκοπού της πόλης.**

Εφόσον κάθε άτομο και κάθε κοινωνία επιδιώκει την πραγμάτωση ενός σκοπού, είναι φυσικό ότι η σπουδαιότερη κοινωνία, η πόλη θα αποσκοπεί στο υπέρτατο αγαθό. Η ηθική είναι η μέση συμπεριφορά των πολιτών προκειμένου να επιτύχουν την ατομική αρετή. Όταν αυτή η ηθική αναπτύσσεται στα πλαίσια της πόλης, ονομάζεται κοινωνική ηθική.

B2

Ο Αριστοτέλης, αφού αναφέρει τους λόγους για τους οποίους πρέπει να εξεταστεί το ερώτημα τι είναι πόλις, **περνά με μια αναλυτική συλλογιστική πορεία στο δεύτερο ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί: «τι είναι ο πολίτης».** Τη μετάβαση αυτή τη δικαιολογεί με το επιχείρημα ότι η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, είναι δηλαδή ένα «όλον» αποτελούμενο από πολλά «μέρη» (ἐπεὶ δ' ἡ πόλις τῶν συγκειμένων... πολιτῶν τι πλῆθος ἐστίν). Με άλλα λόγια η «πόλη» είναι ένα «όλον», μέρος του οποίου είναι ο πολίτης. Η πόλη αποτελεί σύνθετη οντότητα που αποτελείται από πολλά μέρη (μέρια). **Είναι ένα οργανικό άθροισμα με ολοκληρωμένο λειτουργικό σύστημα, το πολίτευμα, και καθορισμένες αρμοδιότητες των μερών του.** Η σύνθετη αυτή οντότητα εμπεριέχει ένα κυριαρχικό στοιχείο, τους άρχοντες, και ένα άλλο υφιστάμενο, τους πολίτες. **Ο συλλογισμός του Αριστοτέλη εδώ είναι αναλογικός: Όπως οποιοδήποτε πράγμα που παρουσιάζεται ως «όλον» ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, έτσι και η πόλη, που απαρτίζεται από πολίτες, είναι σύνθετη οντότητα.**

Επομένως, **οποιαδήποτε έρευνα για την έννοια της «πόλης» προϋποθέτει την έρευνα της έννοιας «πολίτης»** («δηλον ὅτι πρότερον ὁ πολίτης ζητητέος») και την αναζήτηση των χαρακτηριστικών του («ὥστε τίνα χρή καλεῖν πολίτην και τίς ὁ πολίτης ἐστὶ σκεπτέον»), πολύ περισσότερο μάλιστα που ο ρόλος του για την πολιτική τάξη είναι καθοριστικός.

Στο απόσπασμα αυτό διερευνά το θέμα με την «αναλυτική» μέθοδο, δηλαδή προσπαθεί να αναλύσει την έννοια «πόλις» και να βρει τα συστατικά στοιχεία

της. Επειδή η έννοια είναι σύνθεση αυτών των στοιχείων, είναι δυνατό με τη διάκριση και την κατανόηση αυτών των στοιχείων να δοθεί και ο ορισμός της.

Είναι επομένως υποχρεωτικό να προσδιοριστεί από το φιλόσοφο η έννοια του πολίτη γιατί κάποιος μπορεί να είναι πολίτης σε μία δημοκρατία, όμως να μην θεωρείται πολίτης σε ένα ολιγαρχικό πολίτευμα.

Η άρρηκτη επομένως σχέση της πόλεως με τον πολίτη, καθιστά υποχρεωτική την ενασχόλησή μας με το τι ορίζει αυτόν. Άλλωστε η σχέση μεταξύ της πόλεως και του πολίτη είναι αμφίδρομη γιατί μόνο μέσα στα πλαίσια αυτής, ο πολίτης μπορεί να ακεραιωθεί και να φθάσει στην ευδαιμονία. Πρέπει ωστόσο, να τονιστεί εδώ, η οντολογική και η αξιολογική προτεραιότητα της πόλης έναντι του μέρους αυτής που είναι ο πολίτης. Οντολογική γιατί προϋπάρχει ως σκοπός των μερών της και αξιολογική γιατί η καταστροφή του όλου θα φέρει αναγκαστικά και την καταστροφή του μέρους. Μόνο μέσα στην πολιτεία το άτομο πραγματώνει τους στόχους του και είναι ευτυχισμένο. Αντίθετα, όταν δεν εξυπηρετείται το συμφέρον του συνόλου, δεν μπορεί να εξυπηρετηθεί το άτομο, γιατί ο άνθρωπος δεν είναι αυτάρκης.

Ο Αριστοτέλης, αφού αναφέρθηκε στα κριτήρια για το ποιος δεν είναι πολίτης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ιδιότητα του πολίτη οριοθετείται από τη συμμετοχή του στη βουλευτική και δικαστική αρχή («πολίτης δ' ἄπλῶς οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὀρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς»), που **ισοδυναμεί με τη συμμετοχή σε όλες σχεδόν τις λειτουργίες της πόλης.**

Τα κριτήρια επομένως για τον ορισμό του πολίτη είναι: α) η συμμετοχή στην πολιτική εξουσία και β) η συμμετοχή στη δικαστική εξουσία. Πολίτης δηλαδή είναι αυτός που έχει δικαίωμα να συμμετέχει στις διαδικασίες και στα όργανα που λαμβάνουν πολιτικές αποφάσεις (βουλή, εκκλησία του δήμου), καθώς και στις δικαστικές λειτουργίες της πόλης, και να συμμετέχει στη λήψη δικαστικών αποφάσεων.

Τόσο ο Αριστοτέλης όσο και ο Πλάτων θεωρούσαν ουσιώδες στοιχείο για τον ορισμό τον πολίτη τη συμμετοχή στη δικαστική εξουσία. Αυτό συνέβαινε γιατί η κοινωνία της εποχής εκείνης (4ος αιώνας π.Χ.) ήθελε τους πολίτες ενεργούς και συμμετέχοντες στα κοινά με τρόπο συγκεκριμένο και ουσιαστικό. Η πόλη, όπως είδαμε, είχε το προβάδισμα σε σχέση με το άτομο και μόνο μέσα από αυτή ήταν δυνατό να επιτευχθεί η προσωπική ευημερία. Οι πολίτες το γνώριζαν αυτό πολύ καλά και συμμετείχαν όχι μόνο στα πολιτικά αλλά και στην απονομή της δικαιοσύνης. Κάθε υπόθεση της πολιτείας, και κυρίως η απονομή της δικαιοσύνης σύμφωνα με το δίκαιο και τη λογική, ήταν μέριμνα όλων των πολιτών. Γιατί χωρίς δικαιοσύνη οι πόλεις έφθαναν σε διάσπαση.

Είναι αξιοπρόσεκτο ότι ο Αριστοτέλης δεν θεωρεί ως ουσιαστικό γνώρισμα τη συμμετοχή στην οικονομική και κοινωνική ζωή της πόλης, αλλά τη συμμετοχή σε λειτουργίες που σχετίζονται άμεσα με το πολίτευμα.

Μετά από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, πόλη είναι ένας αριθμός ατόμων που μπορούν να συμμετέχουν στην πολιτική και τη δικαστική εξουσία, τόσος ώστε να εξασφαλίζεται η αυτάρκεια στη ζωή τους. Τα στοιχεία, επομένως, που είναι αναγκαία για τον ορισμό της πόλης είναι:

α) να αποτελείται από ενεργούς πολίτες που μπορούν να συμμετέχουν στην πολιτική και δικαστική εξουσία, και

β) να είναι τόσος ο αριθμός των πολιτών, ώστε να εξασφαλίζεται η αυτάρκεια της πόλης, που συνδέεται άμεσα με το εὖ ζῆν των πολιτών («πόλιν δὲ τὸ τῶν τοιούτων πλήθος... πρὸς αὐτάρκειαν ζωῆς»). Ἔτσι και η πόλη πραγματώνει το φυσικό της προορισμό, φτάνει στην αὐτάρκειαν, το υπέρτατο αγαθό, το οποίο ταυτίζεται με την εὐδαιμονία, το εὖ ζῆν των πολιτών.

B3

Η ένωση πολλών συνοικισμών σχηματίζει την κοινότητα της «πόλης», την «τέλειον πόλιν», που ο Αριστοτέλης δεν τη διακρίνει ακόμη από την πολιτεία - κράτος. Η πόλη - κράτος είναι «τέλος», δηλαδή ολοκλήρωση του εξελικτικού κύκλου (οικία > κώμη > πόλις). Η πόλη - κράτος, η «τέλειος» πόλις, έχει ολοκληρωμένη αυτάρκεια, γιατί είναι η ευρύτερη και τελειότερη μορφή της πολιτικής κοινότητας, είναι η ολοκλήρωση της οικογένειας και του συνοικισμού. Στα Ηθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης μας είπε καθαρά τι εννοεί με τη λέξη αυτάρκεια. Χρησιμοποιούμε, είτε, αυτή τη λέξη όταν θέλουμε να δηλώσουμε πως κάτι είναι και μοναχό του τέλειο αγαθό, ότι και μόνο του κάνει τη ζωή αξία να τη ζήσει κανείς, έχοντας το αίσθημα ότι δεν έχει ανάγκη από τίποτε άλλο. Στο δικό μας χωρίο η πόλις χαρακτηρίζεται τέλεια, ακριβώς γιατί τίποτε άλλο δεν χρειάζεται πέρα από αυτήν ο πολίτης, αφού η πόλις είναι αυτάρκης, μπορεί δηλαδή και μόνη της να του χαρίσει το πιο μεγάλο αγαθό, που είναι το εὖ ζῆν, η ευδαιμονία. Μια πόλις λοιπόν είναι αυτάρκης αν η γεωγραφική της θέση της εξασφαλίζει άφθονα τα υλικά αγαθά και τη βοηθά στην εμπορική της ανάπτυξη, αν έχει τις απαραίτητες αμυντικές δυνατότητες και αν διαθέτει σύστημα χρηστής διοίκησης και, προπαντός, απονομής της δικαιοσύνης, επομένως αν είναι ανεξάρτητη ή, με άλλα λόγια, αν δεν χρειάζεται εξωτερική βοήθεια, για να καλύψει τις υλικές και ηθικές - πνευματικές -κοινωνικές ανάγκες της.

Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο η «πόλη» κατά τη φύση της είναι πρωτύτερα από τον κάθε άνθρωπο και από την οικογένεια, όπως ακριβώς τα μέρη ενός όλου εξαρτώνται από το όλο. Επειδή η αρετή αποτελεί το κύριο μέρος της ευδαιμονίας,

ο Αριστοτέλης θεωρεί πρώτιστο έργο της πολιτείας την αγωγή των πολιτών σύμφωνα με την αρετή.

Προκειμένου λοιπόν, να αποδείξει ο Αριστοτέλης στη συγκεκριμένη ενότητα ότι «Η πόλη υπάρχει εκ φύσεως» («ή πόλις φύσει ἐστίν») χρησιμοποιεί τον εξής συλλογισμό:

- α) Οι πρώτες κοινωνικές οντότητες (οικία, κώμη) είναι φυσικές υπάρξεις.
β) Κάθε πόλη δημιουργείται από τις πρώτες κοινωνίες, αφού αυτή είναι η ολοκλήρωση εκείνων.

Άρα: Κάθε πόλη είναι φυσική ύπαρξη.

Στο σημείο αυτό, περίπου στο μέσο της ενότητας, («Επίσης: Ο τελικός λόγος ...») αργίζει ένα νέο επιχείρημα, δηλ. προστίθεται ένα νέο στοιχείο στη συλλογιστική διαδικασία, που αποβλέπει στο να αποδείξει ότι «η πόλη υπάρχει εκ φύσεως» και ότι «ο άνθρωπος είναι ον προορισμένο από τη φύση να ζει σε πόλη». Το περιεχόμενο του καινούργιου επιχειρήματος είναι: «Κάθε ον έχει να υπηρετήσει με την ύπαρξη του έναν στόχο. Ορισμένος από τη φύση ο στόχος αυτός είναι κάτι το εξαιρετικό, κάτι το άριστο- και της πόλης, επομένως, ο στόχος, η αυτάρκεια, είναι κάτι το άριστο, άρα κάτι το φυσικό, αφού η φύση επιδιώκει —και πραγματοποιεί— πάντοτε το άριστο»:

- α) Κάθε ον έχει να υπηρετήσει με την ύπαρξη του ένα στόχο.
β) Ο στόχος αυτός, επειδή ορίστηκε από τη φύση, είναι κάτι το εξαιρετικό, κάτι το άριστο.

Ο στόχος της πόλης, η αυτάρκεια, είναι κάτι το άριστο, άρα κάτι το φυσικό, αφού η φύση επιδιώκει - και πραγματοποιεί- πάντοτε το άριστο.

Άρα: και η πόλη ανήκει στην κατηγορία των φυσικών οντοτήτων («φύσει ἐστίν»).

B4

Σχολ. Βιβλίο σελ. 178 – 179 : «Επειδή διαβάζοντας τις ενότητες αυτές, θα συναντούμε συχνότατα τη λέξη πόλις, ... από οτιδήποτε βρίσκεται έξω από την πόλη»

B5

- ενόραση → ὁρῶμεν
σύστασις → συνεστηκυῖαν / συνεστώτων
κατάσχεσις → περιέχουσα / μετέχοντες / ὑπέχειν
σύγκλητος → καλουμένη / καλεῖν
κειμήλιον → συγκειμένων
σκόπιμος → σκεπτόν
άρχοντας → ἀρχῆς / ὀλιγαρχία / ὑπάρχει
ἄφαντος → φανερόν

ρητό → λέγομεν / εἰπεῖν
ἀφιξη → ἱκανόν

ΑΙΔΙΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1

Καταγγέλθηκε (έγινε μια καταγγελία) λοιπόν από κάποιους μετοίκους και υπηρέτες, χωρίς (να αποκαλύψουν) τίποτε για τους Ερμείς, για προγενέστερους ακρωτηριασμούς άλλων αγαλμάτων, οι οποίοι είχαν γίνει από νεαρούς στα πλαίσια διασκέδασης και οινοποσίας και (καταγγέλθηκε) ταυτόχρονα ότι τάχα πραγματοποιούνται σε σπίτια ασεβείς παρωδίες των Μυστηρίων της Ελευσίνας. Μεταξύ αυτών κατηγορούσαν και τον Αλκιβιάδη, και επειδή στηρίζονταν σε αυτά αυτοί που εχθρεύονταν περισσότερο τον Αλκιβιάδη επειδή ήταν εμπόδιο σε αυτούς για να μη γίνουν ηγέτες των δημοκρατικών και επειδή νόμιζαν ότι, εάν εξόριζαν αυτόν θα γίνονταν αρχηγοί, μεγαλοποιούσαν (την κατηγορία) και φώναζαν παντού ότι τάχα και η ασέβεια (παρωδία) των Μυστηρίων και ο ακρωτηριασμός των Ερμών έγιναν για την ανατροπή του πολιτεύματος και ότι τίποτα από αυτά δεν πράχθηκε χωρίς την ανάμειξη εκείνου, προσθέτοντας ως αποδείξεις την υπόλοιπη διαγωγή του στις συνήθειες του και την αντιδημοκρατική και αντίθετη στον νόμο συμπεριφορά αυτού.

Γ2.

τινων : τινά
ῥβρει : ῥβριν
ὄντι : οῦσι(ν)
μάλιστα : μάλα
ἐπητιῶντο : ἐπαιτιῶ
ὑπολαμβάνοντες : ὑποληφθεῖσι(ν)
ἐξελάσειαν : ἐξελῶεν
ἐβόων : βοᾶν
εἶη : ἔσται
ἐπράχθη : πεπράχθω

Γ3α.

περὶ τῶν Ἑρμῶν : εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αναφοράς στο ρήμα μηνύεται.

ὑπὸ νεωτέρων : εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου στη μετοχή γεγενημένοι

- τὰ μυστήρια : υποκείμενο στο ρήμα ποιείται (έχουμε αττική σύνταξη)
τὸν Ἀλκιβιάδην : αντικείμενο του ρήματος ἐπητιῶντο
δήμου : ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός - γενική αντικειμενική
στο καταλύσει
αὐτοῦ : ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός - γενική υποκειμενική
στο παρανομίαν

Γ3β.

ΥΠΟΘΕΣΗ: εἰ αὐτόν ἐξελάσειαν (εἰ + ευκτική)

ΑΠΟΔΟΣΗ: πρῶτοι ἂν εἶναι (δυνητικό απαρέμφατο).

Έχουμε εξαρτημένο – πλάγιο υποθετικό λόγο που δηλώνει την απλή σκέψη του λέγοντος.